

TARDA**Aula Magna - Epigrafia**

- 16,00 h.** A construção da parte portuguesa das obras *Inscriptiones Hispaniae Christianae e Inscriptionum Hispaniae Christianarum Supplementum*, de Emilio Hübner
Pedro Marques (UNIARQ – Centro de Arqueología (FLUL) / DGE / IPAEHI)
- 16,15 h.** In pace quiescas: una revisió crítica de les inscripcions cristianes sobre mosaic d'Hispania
Joan Gómez Pallarès (Institut Català d'Arqueologia Clàssica)
- 16,30 h.** La lauda musiva sepulcral de Oretum (Granatúla de Calatrava) y su contexto paleocristiano
Antonio Manuel Poveda Navarro (Universidad de Alicante) i José Luis Fuentes Sánchez (Universidad de Granada)
- 16,45 h.** Les inscripcions del conjunt eclesiàstic del Francoli: un banc de dades per reconstruir la societat tardoantiga de Tarraco
Diana Gorostidi Pi, Ada Lasheras González i Francesc Rodríguez Martorell (Institut Català d'Arqueologia Clàssica)
- 17,00 h.** De ruinis componere carmen. Juntando las piezas de un CLE procedente de la necrópolis paleocristiana de Tarragona
Alberto Bolaños Herrera i Concepción Fernández Martínez (Universidad de Sevilla)
- 17,15 h.** Una tècnica numèrica per a millorar la lectura d'inscripcions problemàtiques
Alessandro Ravotto (Institut Català d'Arqueologia Clàssica)
- 17,30-18,00 h.** Debat
- 18,30 h.** Conclusions

DIA 24

Visites comentades a Tarragona, Barcelona i Terrassa. Cal ser als punts de trobada a l'hora indicada.

11,00 h. Tarragona. Visita comentada a Centcelles i a la basílica de l'Amfiteatre. Sortida en autobús des de la seu del Congrés a les 10,30 h.

11,00 h. Barcelona. Visita comentada al Museu d'Història de Barcelona. Plaça del Rei s/n. Visita a les restes arqueològiques conservades a la Basílica dels sants Just i Pastor.

11,00 h. Terrassa. Visita comentada a les esglésies de Sant Pere. Plaça del rector Homs.

SESSIÓ PÒSTER**Cristianización topográfica del interior del castellum Tamudense**

Javier Bermejo Meléndez, Juan Manuel Campos Carrasco i Lucía Fernández Sutil (Universidad de Huelva)

The development of an early Christian community in the Ager Valley

Antonio Porcheddu (Universitat de Lleida)

O sitio do Loteamento do Quintal para o estudo dos espaços religiosos tardo-romanos da cidade de Viseu (Portugal)

Catarina Barradas Meira (NOVA-FCSH, Instituto de Estudos Medievais)

La basílica d'Ilici. Sobre les proporcions de la planta i les tres inscripcions gregues

Roberto Lorenzo de San Román

La basílica funeraria y bautismal de San Martín de Dulantzi (Alegria-Dulantzi, Álava) (siglos VI-XII)

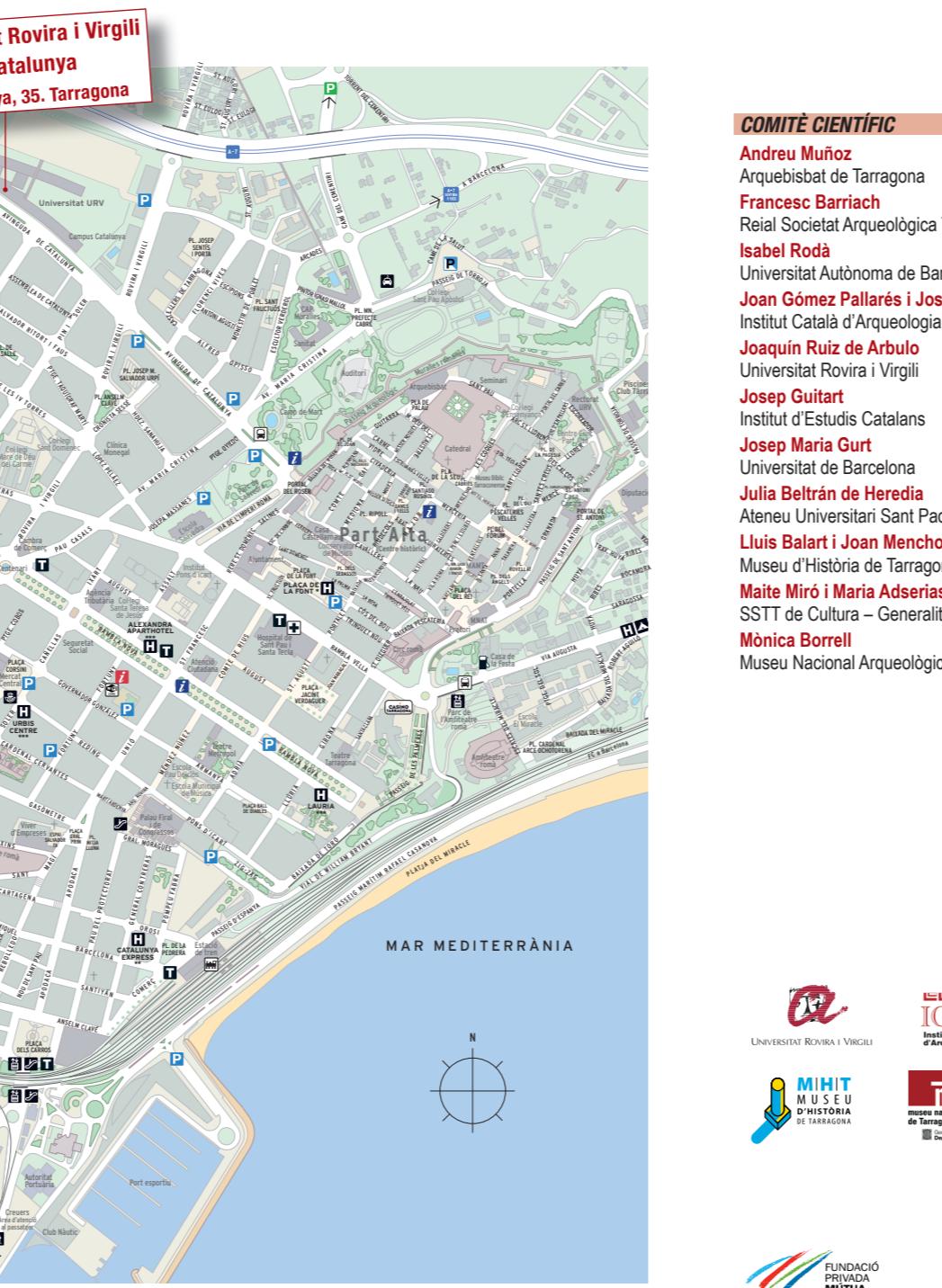
Miguel Loza Uriarte i Javier Niso Lorenzo (Iterbide S.C.)

Nous elements de decoració arquitectònica i mobiliari litúrgic d'època visigòtica

Cristófor Salom Garreta (Museu d'Història de Tarragona)

Nuevos elementos de escultura arquitectónica visigótica hallados en Tarragona

Javier Domingo, Pilar Bravo, Moisés Diaz, Reis Fabregat, Joan Menchon, Josep Francesc Roig i Dolores Ynguanzo

TARRACO
BIENNIAL

COMITÈ CIENTÍFIC

Andreu Muñoz
Arquebisbat de Tarragona

Francesc Barriach
Reial Societat Arqueològica Tarragonense

Isabel Rodà
Universitat Autònoma de Barcelona

Joan Gómez Pallarès i Josep Maria Palet
Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Joaquín Ruiz de Arbulo
Universitat Rovira i Virgili

Josep Guíart
Institut d'Estudis Catalans

Josep Maria Gurt
Universitat de Barcelona

Julia Beltrán de Heredia
Ateneu Universitari Sant Pacià

Lluís Balart i Joan Menchon
Museu d'Història de Tarragona

Maite Miró i Maria Adserias
SSTT de Cultura – Generalitat de Catalunya

Mònica Borrell
Museu Nacional Arqueològic de Tarragona

COL-LABORADORS

MINECO. Projecte HAR 2015-64386

INSCRIPCIONS

<http://www.tarracobiennal.com/ca/pagina/2014/inscripcio>

SECRETARIA CIENTÍFICA

Jordi López Vilar
Institut Català d'Arqueologia Clàssica

977 249133 ext. 225 · jlopez@icac.cat

SECRETARIA TÈCNICA

Oficina de Congressos Catalunya Sud,

Fundació URV

congressos@fundacio.urv.cat

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Comitè científic

ICAC
Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Institut
d'Estudis
Catalans

Arquebisbat
de Tarragona

MIHT
MUSEU
d'HISTÒRIA
de TARRAGONA

mnhn
museu nacional arqueològic
de tarragona

UNIVERSITAT
de BARCELONA

ATENEU UNIVERSITARI
SANT PACIÀ

Patrocinadors

FUNDACIÓ PRIVADA MÚTUA CATALANA

AJUNTAMENT DE TARRAGONA

Diputació Tarragona

**FIATCM
SEGURS**

TARRACO
BIENNIAL

**4th CONGRÉS INTERNACIONAL
d'ARQUEOLOGIA i MÓN ANTIC**
**VII REUNIÓ d'ARQUEOLOGIA
CRISTIANA HISPÀNICA**

**EL CRISTIANISME EN L'ANTIGUITAT TARDANA.
NOVES PERSPECTIVES**

DEL 21 AL 24 DE NOVEMBRE DE 2018
Universitat Rovira i Virgili - Tarragona
Aula Magna del Campus Catalunya. URV. Av. Catalunya, 35. Tarragona

DIA 21

CONFERENCIA D'OBERTURA (accés lliure). Aula Magna

19,30 h. Tarraco, Corduba, Carthago Nova, Emerita Augusta. Tradición clásica y cristianización en las grandes ciudades tardoeuropeas de Hispania.

Ricardo Mar (Universitat Rovira i Virgili), Carlos Márquez (Universidad de Córdoba), Pedro Mateos (Instituto de Arqueología de Mérida-CSIC), José Miguel Noguera (Universidad de Murcia) i Joaquín Ruiz de Arbulo (Universitat Rovira i Virgili/Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

DIA 22

MATÍ. Aula Magna

8,30-9,30 h. Lliurament de la documentació

9,30-10,30 h. Arqueologia del Cristianisme al segle XXI. Quina arqueologia?

Josep M. Gurt (Universitat de Barcelona)

10,30-11,00 h. Inauguració del congrés

11,00-11,30 h. Pausa/café

Aula Magna - Tarragonensis

11,30 h. Les necròpolis tardoantigues del nord-est de la província Tarragonensis

J. M. Nolla i M. Prat (Universitat de Girona)

11,45 h. Un nou pol de centralitat en el cementiri tardoantic de la Neapolis emporitana

Joaquim Tremoleda (Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries)

Pere Castanyer (Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries)

Marta Santos (Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries)

I Josep Maria Nolla (Universitat de Girona)

12,00 h. El barri de Santa Margarida en el context del primer cristianisme emporità

Pere Castanyer, Marta Santos i Joaquim Tremoleda (Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries)

12,15 h. Del paganisme a la cristianització. La transformació de espais de culte romans en iglesias en el ager Gerundensis

Ana Costa Solé (Universitat de Girona) i David Vivó Codina (Universitat Autònoma de Barcelona)

12,30 h. El cenotafi martirial de la Torre del Fum de Sant Feliu de Guíxols, Girona

L. Palahí, M. Prat i J. M. Nolla (Universitat de Girona)

12,45 h. Noves aportacions a l'estudi de l'Antiguitat Tardana de Baetulo. Estat de la qüestió i noves perspectives

Esther Gurri Costa (Museu de Badalona) i Maribel Rivas Valdelvira

Sala de Junes - Iconografia

11,30 h. I volti residuali del Cristo: quelle formule votate all'insuccesso

Antonio Pio di Cosmo (Universidad de Córdoba)

11,45 h. Centcelles. Una relectura de la sala de la cúpula Meritxell Pérez Martínez (INSAF, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Universitat Rovira i Virgili, Museu Nacional Arqueológico de Tarragona) i Josep Anton Remolà Vallverdú (Museu Nacional Arqueológico de Tarragona, Universitat Rovira i Virgili, Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

12,00 h. Les pintures del segle VI documentades als absis de Sant Miquel i Santa Maria del Conjunt Monumental de les esglésies de Sant Pere de Terrassa

Domènec Ferran i Gomez (Museu de Terrassa), M. Gemma Garcia i Llinares (Ateneu Universitari Sant Pacià, Institut Català d'Arqueologia Clàssica) i Antonio Moro Garcia (Museu de Terrassa)

12,15 h. Sculture mitologiche nelle residenze tardoantiche tra pagani e cristiani: la documentazione dell'Hispania nel contesto mediterraneo

Carla Sfameni (CNR, Istituto di Studi sul Mediterraneo Antico, Roma)

12,30 h. La representació de la difunta en los sarcófagos de la Tarragonense de los siglos III al V

Montserrat Claveria (Universitat Autònoma de Barcelona)

12,45 h. Una escultura figurada visigoda de Toledo y su contexto cristiano

Vasilis Tsilios (Universidad de Castilla-La Mancha)

13,00 h. De l'església paleocristiana a la sagrera medieval: Transformacions estructurals i ordenament intern del jaciment de Santa Margarida (Martorell, Barcelona)

Esther Travé Allepuz (Universitat de Barcelona), Rosario Navarro Sáez (Centre d'Estudis Martorellencs), Alfred Mauri Martí (Centre d'Estudis Martorellencs), Montserrat Farreny Agràs (Centre d'Estudis Martorellencs), Pablo del Fresno Bernal (Sistemes de Gestió de Patrimoni SCCL) i Josep Socorregut Domènech (Sistemes de Gestió de Patrimoni SCCL)

13,15 h. Pervivència de la tardo-antiguitat en l'arquitectura de la Vall d'Aran

Josep M. Puche Fontanilles (Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Ivan Fernández (Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Sergio Coll Pla (Universitat Rovira i Virgili), Pau de Solà Morales (Universitat Rovira i Virgili), Josep M. Toldrà (Universitat Rovira i Virgili) i Roger Miralles (Universitat Rovira i Virgili)

13,30-14,00 h. Debat

13,00 h. Iconografía y funcionalidad de las placas cerámicas decoradas de cronología tardía procedentes de Portugal

Frederico Vieira (Universidad de Alcalá)

Esther Travé Allepuz (Universitat de Barcelona), Rosario Navarro Sáez (Centre d'Estudis Martorellencs), Alfred Mauri Martí (Centre d'Estudis Martorellencs), Montserrat Farreny Agràs (Centre d'Estudis Martorellencs), Pablo del Fresno Bernal (Sistemes de Gestió de Patrimoni SCCL) i Josep Socorregut Domènech (Sistemes de Gestió de Patrimoni SCCL)

13,15 h. Placas decoradas tardoantiguas con motivos cristianos de la Bética. Consideraciones a partir de hallazgos estratificados

Julio M. Román Punzón (Universidad de Granada) i José Ildefonso Ruiz Cecilia (Conjunto Arqueológico de Carmona, Junta de Andalucía)

13,30-14,00 h. Debat

17,15 h. Estructuras de hábitat y de culto en el yacimiento arqueológico de Revenga (Burgos): Elementos arqueológicos para el análisis de los procesos de cristianización del territorio

Karen Álvaro Rueda, Esther Travé Allepuz i M. Dolores López Pérez (Universitat de Barcelona)

17,30 h. Noves dades sobre la cronologia dels baptisteris i del sector sud de Son Peretó (Mallorca)

Mateu Riera Rullan (Universitat Autònoma de Barcelona, Ateneu Universitari Sant Pacià, Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Cristina Godoy Fernández (Ateneu Universitari Sant Pacià) i Andreu Muñoz Melgar (Museu Bíblic Tarragonense, Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

17,45 h. Entre lamona y Magona: últimas excavaciones y novedades interpretativas en el enclave cristiano de Sanisera (Sanitja, Menorca)

Jordina Sales Carbonell, Fernando Contreras Rodríguez i Ismael Macías Fernández (Sanisera Archaeological Institute)

18,00-18,30 h. Debat

17,15 h. El destino de los templos paganos en la civitas christiana de la Hispania tardoantigua

José Javier Guidi Sánchez (Universitat Rovira i Virgili)

Elisabetta Jastrzębowska (Institute of Archaeology, Warsaw University)

17,30 h. La arrianización del reino suevo: alcance y consecuencias

Aitor Freán Campo (Universidade de Santiago de Compostela)

10,45 h. El fenòmeno de la reutilización en la necrópolis paleocristiana de Tarragona

Raúl Aranda González i Julio César Ruiz Rodríguez (Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

11,00-11,30 h. Pausa/café

10,15 h. La comunitat a tavola in memoria dei morti e martiri nel IV sec.

Virgilio Lopes (Campo Arqueológico de Mértola, Centro de Estudos em Arqueologia Artes e Ciências do Património)

10,30 h. Problemática em torno da Basílica Paleocristã de Tróia

Inês Vaz Pinto (Troia Resort / CEAACP – Centro de Estudos de Arqueologia, Artes e Ciências do Património da Universidade de Coimbra), Ana Patricia Magalhães (Troia Resort / UNIARQ - Centro de Arqueologia da Universidade de Lisboa), Patricia Brum (Troia Resort / IHC-NOVA) i Filipa Santos (Troia Resort)

11,30 h. La domus de la 'Puerta de la Villa' y los primeros cristianos de Mérida. Avance a la investigación

Francisco Javier Heras Mora (Junta de Extremadura)

11,30 h. *Ilici*: de la pervivència tardoromana a la conquesta visigoda (segles IV-VI). Origen i evolució de la seu episcopal il·licitana

Mercedes Tendero Porras (Fundació Universitària L'Alcúdia, Universitat d'Alacant) i Roberto Lorenzo de San Román

11,45 h. Cristianismo y necrópolis en la región norte del actual territorio malacitano. Interpretaciones: materiales, simbólicas y estratégicas

Irene Salinero-Sánchez (Universidad de Alcalá)

12,00 h. El impacto del cristianismo en la Corduba tardoantigua: novedades relativas al espacio *in urbe*

Manuel D. Ruiz Bueno (Universidad de Córdoba)

11,30 h. L'arqueologia cristiana de Tarragona. Balanç dels darrers 25 anys (1993-2018)

Jordi López Vilar (Institut Català d'Arqueologia Clàssica) i Andreu Muñoz Melgar (Museu Bíblic Tarragonense, Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

12,00 h. Instrumentos eucarísticos de la iglesia del castrum bizantino de Elo (El Monastil, Elda)

Antonio M. Poveda Navarro (Universidad de Alicante)

9,15 h. As marcas da cristianização do território no concelho de Alvito: interpretação e contextualização

Jorge Feio (Instituto de História da Arte da Universidade Nova de Lisboa)

9,30 h. *Ad suburbanum Tarraconis*. De l'àrea portuària al conjunt eclesiàstic del Francolí

Josep Anton Remolà Vallverdú (Museu Nacional Arqueológico de Tarragona) i Ada Lasheras González (Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

9,45 h. Sobre la cristianización en la Carthaginensis. La ermita de Llanes, de mausoleo romano a baptisterio visigodo

Miguel Ángel Valero Tévar (Universidad de Castilla-La Mancha)

10,00 h. Loca Sanctorum Tarraconis. Els escenaris del culte als sants en la Tarraco de l'Antiguitat tardana (segles IV al VIII)

Rebeca Rubio Rivera i Miguel Ángel Valero Tévar (Universidad de Castilla-La Mancha)

10,30 h. Dos iglesias tardoantiguas en el norte de Hispania. San Martín de Finaga (Vizcaya) y Buradón (Álava)

Meritxell Pérez Martínez (INSAF, Universitat Rovira i Virgili, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Museu Nacional Arqueológico de Tarragona)

13,00-13,30 h. Debat

10,15 h. Mértola a cidade cristã na Antiguidade Tardia

Virgilio Lopes (Campo Arqueológico de Mértola, Centro de Estudos em Arqueologia Artes e Ciências do Património)

10,30 h. Problemática em torno da Basílica Paleocristã de Tróia

Inês Vaz Pinto (Troia Resort / CEAACP – Centro de Estudos de Arqueologia, Artes e Ciências do Património da Universidade de Coimbra), Ana Patricia Magalhães (Troia Resort / UNIARQ - Centro de Arqueologia da Universidade de Lisboa), Patricia Brum (Troia Resort / IHC-NOVA) i Filipa Santos (Troia Resort)

11,30 h. La domus de la 'Puerta de la Villa' y los primeros cristianos de Mérida. Avance a la investigación

Francisco Javier Heras Mora (Junta de Extremadura)

11,30 h. L'arqueologia cristiana de Tarragona. Balanç dels darrers 25 anys (1993-2018)

Jordi López Vilar (Institut Català d'Arqueologia Clàssica) i Andreu Muñoz Melgar (Museu Bíblic Tarragonense, Institut Català d'Arqueologia Clàssica)

12,00 h. Topografía cristiana urbana de Segobriga. El material decorativo de época visigoda hallado en la puerta occidental de Alvito: interpretación e contextualización

Jorge Feio (Instituto de História da Arte da Universidade Nova de Lisboa)

9,15 h. Intervenção Arqueológica no possível Monasterium Udivelis, Vila Nova da Baronia, Alvito: o espolio

Guilherme Cardoso, Jorge Feio, Maria Luísa Batalha i António Carvalho

12,30 h. De la Valentia romana a la Valentia episcopal. Perduración, adaptación, reutilización, evolución y modulación en el proyecto urbanístico del grupo episcopal y su entorno

Isabel Escrivá (colaboradora del SIAM), V. Escrivá (SIAM-Ajuntament de València) i Albert V. Ribera (SIAM-Ajuntament de València)

12,45 h. Pervivència dels enterraments de perinatals en àmbit domèstic en el territori de la Barcino tardoantiga: l'edifici octogonal de Can Ferrerons, Premià de Mar

Ramon Coll (Museu de Premià de Mar), Marta Prevosti (Institut Català d'Arqueologia Clàssica) i Jordi Bagà (Museu de Premià de Mar)

13,00-13,30 h. Debat